

Талдикін Олександр Васильович,
доцент кафедри загальноправових дисциплін
та адміністрування юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

НЕГРОМАДЯНИ У СТРУКТУРІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Протягом всього існування людства правовий статус особи залежав від станової, кастової, етнічної, майнової або класової приналежності. І лише з розвитком громадянського суспільства, ідей свободи, рівності, природних прав людини, починає втілюватись у життя доктрина формальної рівності людей перед законом. Разом з тим, незважаючи на популярність такої доктрини в епоху буржуазних революцій, подальшого розвитку інституту громадянства, який оформився ще з часів Античності та набув принципово нового наповнення правами і свободами людини та громадянина, а також сучасною тенденцією до постійного збільшення прав, ідеї рівності так і не набули повноцінної реалізації у практичному житті. Наявність соціально необґрунтованих політично-мотивованих привілеїв та винятків, приклади обмеження політичних і соціальних прав за однакою раси, національності, мови, навіть у сучасних розвинутих країнах, свідчать про недосконалість законодавчого закріплення конституційно-правового статусу індивідів, що, у свою чергу, підтверджується численними фактами дійсної нерівності фізичних осіб.

Суб'єкти права є потенційними елементами правовідносин, які становляться реальними учасниками правових зв'язків з появою у них додаткових цілеспрямованих властивостей юридичного характеру – юридичних прав та обов'язків [1, с. 53]. В сучасній системі державного права має місце підхід до індивідуалізованих носіїв конституційної правосуб'єктності, коли одним з основних критеріїв класифікації суб'єктів права є розподіл осіб відповідно до їх правового статусу.

Конституційно-правовий статус осіб, як особливий правовий стан самостійних суб'єктів, складається з їх прав та обов'язків, які характеризують індивідуалізовані юридичні можливості в галузі державного права. Що, у свою чергу, передбачає поділ індивідуалізованих суб'єктів на громадян, іноземців (громадян чи підданих інших держав), осіб з подвійним громадянством (біпатридів) та осіб без громадянства (апатридів).

Вважаємо, що сьогодні існує необхідність доповнення структури конституційно-правового статусу особи з огляду на обсяг поняття «індивідуальний суб'єкт конституційного права». Така необхідність обумовлена тривалим існуванням у двох європейських державах принципово відмінної категорії фізичних осіб, які за своїм конституційно-правовим статусом не можуть де-факто бути віднесені до вищевизначених категорій. Мова йде про категорію

негромадян Латвійської Республіки та Естонської республіки. Правовий статус вказаних категорій мешканців визначається Законом «Про статус громадян колишнього СРСР, які не мають громадянства Латвії чи іншої держави» [2] та Законом про іноземців Естонії [3].

Так, наприклад, у Латвії на початок 2016 року мешкало трохи більше 250 тис. осіб зі статусом «негромадяни». В Естонії кількість осіб, що мають сірий паспорт негромадян, у 2016 році визначається на рівні 6 % населення. Цікаво, що 10 % «nepilsoņi», а саме так визначають в окремих паспортах фіолетового кольору негромадян Латвійської Республіки, є етнічними українцями [4]. Це набуває особливого сенсу в Україні в контексті появи окремого пункту в програмному документі партії «Національний корпус»: «4.1.5. Запровадити на основі досвіду країн Балтії модель різних форм громадянства залежно від правосуб'єктності особи» [5].

Одразу зазначимо, що автор не ставить на меті оцінку морально-політичних аспектів існування негромадян як категорії фізичних осіб у вказаних країнах Балтії, більш того, не має ніякого бажання вступати в полеміку з окремими політичними силами стосовно доречності тих чи інших пунктів їх програмних документів. Його особисте ставлення збігається зі змістом статті другої Загальної декларації прав людини, яка наголошує, що: «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» [6]. Зазначимо, що наявність категорії негромадян, правосуб'єктність яких значним чином обмежена внутрішнім законодавством вказаних республік Балтії, неодноразово піддавалася критиці і з боку Європейських інституцій, але й досі залишається незмінною.

Разом з тим актуальності набуває самий юридичний факт існування категорій негромадян з початку 90-х років у державах, що є членами Європейського Союзу, як унікальне явище обмеження конституційної правосуб'єктності фізичних осіб, що само по собі є підтвердженням необхідності введення до структури конституційно-правового статусу особи категорії «негромадяни».

Важливим аргументом на користь визначення вказаних категорій фізичних осіб серед індивідуальних суб'єктів конституційного права буде порівняльний аналіз причин виникнення, а також основних прав та обов'язків негромадян із іншою категорією – апатридів (осіб без громадянства). Цікаво, що представники Латвійської Республіки підтримують тезу, що негромадяни не є суб'єктами Конвенції про статус апатридів 1954 року, стверджуючи, що вони мають більші права, ніж суб'єкти даної конвенції, більш того, глава МЗС Гірте Валдіс Крістовскіс (2011) наголосив: що частина суспільства взагалі не хоче ходити на вибори і отримувати громадянство, а статус негромадянина має на увазі менше обов'язків [7].

Отже, на перший погляд обсяг обмежень у правосуб'єктності вказаних категорій фізичних осіб може викликати хибну тенденцію до ототожнення їх правового статусу, і для зручності подамо його аналіз у вигляді таблиці:

Порівняльний аналіз категорій апатриди і негромадяни	
<i>апатриди</i>	<i>негромадяни</i>
фізичні особи, які не мають приналежності до будь-якої держави. проживають у державі за умов отримання виду на проживання	фізичні особи, які, мають паспорт «негромадянина» держави, в якій постійно проживають та користуються її дипломатичним захистом, сплачують податки і збори
мають права людини	мають права людини та обмежені чинним законодавством права «негромадянина»
міжнародно-правовий статус визначається згідно з Конвенцією про статус апатридів [8]	правовий статус закріплений законами держав, де вони постійно проживають, користуються дипломатичним захистом, обмеженні у можливості отримання подвійного громадянства (зокрема в Естонії) [9]
зобов'язані не порушувати вимог законодавства держави, яка надала їм притулок	повинні виконувати обов'язки «негромадян», закріплені в чинних законах
є особами без громадянства внаслідок: - народження від батьків апатридів; - позбавлення або втрати громадянства; - добровільної відмови від громадянства; - у випадку припинення існування держави	негромадяни внаслідок: того, що були лише громадянами СРСР та переїхали до Латвії та Естонії в радянський період з 1940 по 1989 рр., а також їх діти (Латвія), які не отримали громадянство та не склали екзамен зі знання історії та мови. <i>Причина появи:</i> прагнення урядів обмежити вказані категорії населення в політичних правах при збереженні можливості працювати та сплачувати податки
не мають політичних прав	політичні права суттєво обмежені
не є біженцями	не є біженцями
обмежені у працевлаштуванні	не мають можливості на працевлаштування в ЄС та не можуть обіймати посади широкого кола професій, зокрема державних службовців, військових та ін.
_____	обмежені у праві володіння нерухомим майном у великих обсягах та отриманні приватизаційних сертифікатів, обмежені у підрахунках пенсійного стажу

Таким чином, на основі наведеного вище порівняльного аналізу апатридів та негромадян можна констатувати нетотожність наведених категорій, що, у свою чергу, дає нам підстави для необхідності визначення негромадян у структурі конституційно-правового статусу особи: *негромадяни – це фізичні особи, правовий статус яких закріплений спеціальними законами окремих держав, де вони постійно проживають, з обмеженням прав та обов'язків.*

1. Протасов В.Н. Правоотношение как система. Москва. Юрид. лит., 1991. 142 с.
2. Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības. URL: <https://likumi.lv/doc.php?id=77481>
3. Vālismaalaste seadusl Vastu võetud 09.12.2009 RT I 2010, 3, 4 jõustumine 01.10.2010. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/VMS>
4. Ивашкина В. Институт неграждан, Центр языка и увольнения учителей. Как в Латвии воспитывают «правильную нацию». URL: <https://strana.ua/articles/special/63704-kak-rabotaet-institut-negrazhdan-reportazh-iz-latvii.html>
5. Програма політичної партії «Національний корпус». URL: <http://nationalcorps.org/page/program>
6. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Неофіційний переклад. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
7. Комиссар ОБСЕ: неграждане должны избирать самоуправление. *DELFI.lv*(647) 16 февраля 2011. URL: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/komissar-obse-negrazhdane-dolzny-izbirat-samoupravleniya.d?id=36867293>
8. Конвенция о статусе апатридов. Принята 28 сентября 1954 года Конференцией полномочных представителей, созванной в соответствии с резолюцией 526 А (XVII) Экономического и Социального Совета от 26 апреля 1954 года. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/apatride.shtml
9. Ядов В.А. Социальный ресурс индивидов и групп как их капитал: возможность применения универсальной методологии исследования реального расслоения в российском обществе. Под общ. ред. Т. И. Заславской. Москва: МВШСЭН, 2001.

Титаренко Олексій Олексійович,
ст. інспектор ВКЗ ППСПОП «Дніпро-1»
ГУНП в Дніпропетровській області,
кандидат юридичних наук, доцент,
підполковник поліції

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗМІНИ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ АТО

На початку 2018 року в організації протидії збройній агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях відбулися довгоочікувані зміни. Так, на підставі Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» від 18.01.2018 № 2268-VIII (далі – Закон) на територіях Донецької та Луганської областей проводиться вже не антитерористична операція (далі – АТО), а заходи із забезпечення на-